

УДК 339.13 : 637.4 : 339.9

ПАШКО С.О., ст. наук. співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
sv_pashko@mail.ru

УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ЯЄЦЬ ПТИЦІ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СВІТІ

Досліджено економічний механізм функціонування ринку яєць в Україні і країнах світу. Проаналізовано сучасний стан суб'єктів різних форм господарювання на ринку яєць в Україні; встановлено динаміку змін попиту і пропозиції яєць на вітчизняному ринку залежно від купівельної спроможності населення; здійснено оцінку рівня споживання і цінової ситуації; проаналізовано експортно-імпорتنу ситуацію на ринку яєць і продуктів їх переробки в Україні і країнах світу. Обґрунтовано напрями удосконалення економічного механізму функціонування ринку яєць; сформульовані причини, що зумовили коливання у виробництві і забезпеченні потреби населення України у курячих яйцях.

Ключові слова: ринок яєць, переробка яєць, виробництво, споживання, експорт, імпорт, цінова ситуація.

Постановка проблеми. В Україні, як і багатьох країнах світу, в сучасних умовах актуальним є пошук шляхів удосконалення економічного механізму функціонування ринку яєць з урахуванням його особливостей з тим, щоб підняти конкурентоспроможність вітчизняної галузі птахівництва, підвищити економічну ефективність виробництва яєчної продукції та удосконалити економічні відносини між агентами ринку яєць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам економічного механізму формування та функціонування ринку сільськогосподарської продукції, зокрема ринку птахівництва присвятили свої дослідження Т.Г. Вермієнко, Ю.Я. Гапусенко, Т.О. Гуренко, О.О. Лук'яненко, Н.В. Сеперович, О.М. Шпичак, П.В. Щепієнко та інші вчені. Водночас, в сучасних умовах, більш поглиблених наукових досліджень потребують питання співвідношення попиту та пропозиції, ціноутворення, причин структуризації виробництва відповідно до форм господарювання, що зумовили структуру ринкової та натуральної складової в забезпеченні населення України курячими яйцями, визначення перспективи розвитку цієї галузі, економічних взаємозв'язків птахівничих господарств із заготівельними підприємствами та безпосередніми споживачами.

Мета і завдання дослідження – максимальне забезпечення вітчизняних споживачів яйцями шляхом удосконалення економічного механізму функціонування ринку яєць в Україні на основі досвіду передових країн світу.

Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою проведених досліджень є фундаментальні положення економічної теорії, економіки сільського господарства, а також праці провідних українських і зарубіжних вчених з проблем розвитку ринку яєць.

Результати досліджень та їх обговорення. Останні два десятиліття світова яєчна галузь демонструє чудову динаміку збільшення виробництва яєць. Але це зростання не було однорідним і призвело до значних просторових зрушень в центрах виробництва яєць. Ці зрушення в основному є результатом швидкого зростання потреби в тваринних білках, особливо в країнах Азії, що найбільш оперативного і економічно досягається через виробництво яєць. У вказаних країнах світу нині виробляється 58,6 % світового виробництва яєць. Виробництво яєць в більшості країн світу щорічно зростає в результаті безперервного розвитку птахівництва, а саме запровадження сучасних технологій, поліпшення селекційної бази, способів утримання птахів, новітніх методів ветеринарного обслуговування, збалансованості якості кормів тощо і у 2013 р. досягло рівня 1284,4 млрд штук [2].

У 2013 р. близько половини світового виробництва яєць припадало на Китай – 38,6 % (495,7 млрд шт.) [4, с. 40]. У десятці передових країн світу з виробництва яєць Україна займає дев'яту сходинку з часткою 1,3 % світового виробництва (16,6 млрд шт.). Проте, з виробництва яєць на душу населення, Україна займала друге місце серед виробників курячих яєць (431,0 шт.), поступаючись першістю Нідерландам (635,6 шт.) [5].

Одним із напрямів збільшення виробництва і підвищення економічної ефективності птахівництва в Україні є подальший розвиток спеціалізації і концентрації та переведення галузі на індустріальну основу; створення великих промислових комплексів навколо великих міст і промислових центрів.

Якщо до 2005 р. виробництво яєць було зосереджено в основному в особистих підсобних господарствах населення, то в 2014 р. вже 64 % продукції вироблялося в сільськогосподарських підприємствах. У 2014 р. виробництво яєць птиці всіх видів у всіх категоріях господарств становило 19587,3 млн штук, що на 0,1 % менше, ніж у 2013 р., в сільськогосподарських підприємствах – 12536,2 млн яєць [1, с. 204-207]. Зменшення промислового виробництва яєць було зумовлено тимчасовим закриттям ряду підприємств з виробництва харчових яєць на тимчасово анексованій території АР Крим і частково окупованій території Луганської і Донецької областей через неможливість здійснювати господарську діяльність в умовах військового стану.

Характерно, що утримання птиці в господарствах населення орієнтоване, насамперед, на забезпечення власного продовольчого споживання, соціально-економічні фактори (доходи, зайнятість), ціни на корми, а потім кон'юнктуру ринку. Специфічність цього сегменту ринку полягає в тому, що значна частина яєць, яка виробляється в особистих селянських господарствах, не проходячи товарно-грошового обміну, споживається в цих же виробничих структурах, тобто має місце натуральний спосіб виробництва. У 2014 р. в особистих підсобних господарствах населення було вироблено 7051,7 млн яєць. Через складну економічну ситуацію в країні, в найближчій перспективі прогнозується збільшення поголів'я птиці в господарствах населення.

Виробництво яєць на душу населення у 1990 р. становило 314 шт. за рік і потреби населення у споживанні яєць забезпечувалися на рівні нормативів. У 2014 р. цей показник становив 456 яєць на одну особу, що підтверджує, галузь птахівництва – це одна з галузей тваринництва, яка повністю забезпечує потреби внутрішнього ринку в обсягах раціональних потреб і має значний резерв для експорту.

На сучасному ринку розвинених країн присутній величезний асортимент яєчних продуктів. По-перше, це харчова продукція, до складу якої входить підгрупа для промислового споживання (меланж, білок і жовток в рідкому, замороженому і сухому вигляді), напівфабрикати для домашнього господарства і громадського харчування: спеціально упаковані і оброблені рідкі цілі яйця з тривалим терміном зберігання, заморожені цілі яйця, сухі омлети, зварені круто яйця, а також широкий асортимент готових продуктів в охолодженому і замороженому вигляді. По-друге, це нехарчова продукція, яка широко використовується у фармацевтичній, косметичній, хімічній, текстильній та інших галузях промисловості.

Український ринок яєчних продуктів ще далекий від такого різноманіття видів. Переважно яйця використовуються в домашньому господарстві, у сфері громадського харчування і для промислового споживача (кондитерська і масложирова галузь). У 2014 р. в Україну було імпортовано 6998,9 т свіжих яєць, в основному запліднених для інкубації і 7,9 т продуктів переробки яєць переважно у вигляді сушених жовтків. Постійними постачальниками яєць і яєчної продукції вже багато років залишаються Угорщина, Словаччина, Німеччина, але лідером поставок залишаються Сполучені Штати Америки.

Вступ до Світової організації торгівлі відкриває перед вітчизняними виробниками яєць нові перспективи, оскільки українська продукція має всі можливості і передумови зайняти значну частку світового ринку. Вкладення інвестицій у комплексну переробку яєць і освоєння високих технологій надає ряд переваг. Яєчним господарствам є можливість позбавитися сезонного перевиробництва і значно розширити асортимент, що дозволить маневрувати в номенклатурі продукції з врахуванням цінової політики ринку, і з'являється унікальна можливість збільшення експорту продукції. У 2012 р. із загального світового експорту яєць і продуктів їх переробки 77 % припадало на експорт курячих яєць в шкаралупі, 13 – рідкі яйця, 3 – яйця сушені і 7 % – яйця іншої птиці в шкаралупі. Більшість країн-експортерів реалізують свою продукцію у вигляді свіжих яєць у шкаралупі. Лідерами у 2012 р. були Німеччина, Ірак, Нідерланди, Сінгапур і Китай [5].

Загальна пропозиція з виробництва яєць впливає і на експорт цієї продукції з України. У 2014 р. з України було експортовано 56029,6 тонн яєць в шкаралупі (свіжих, консервованих або варених) і 3247,4 тонн продуктів переробки яєць (яйця без шкаралупи, яєчні жовтки свіжі або сушені). Безперечно, що розвиток експорту яєць та яєчних продуктів не впливає на внутрішнє споживання, адже уже нині виробництво курячих яєць в Україні повністю задовольняє потреби українських споживачів.

У найближчі 5–10 років на ринку харчової промисловості спостерігатиметься зростання попиту на рідкі і порошкоподібні яйцепродукти, такі як ферментований яєчний жовток, продукти з добавками різних спецій та інших інгредієнтів, жовток з підвищеною термостабільністю, яєчний жовток стандартний, білок з підвищеною здатністю до утворення гелю та ін. Нині, реалізація "безшкаралупних" яєць в Японії становить 47 %, у США – 30–35, у Західній Європі – 20–25 %. У цих продуктах повністю знищені збудники сальмонельозу [3, с. 68-70].

У перспективі в Україні планується розпочати продаж сухих і пастеризованих яєчних продуктів. Наразі закінчуються узгоджувальні процедури щодо поставок яєчних продуктів на промислову переробку у Європу. Із 23 квітня 2014 р. Європейський Союз в односторонньому порядку відкрив свої ринки для українських товарів у рамках автономного преференційного торговельного режиму між Україною і ЄС. Згідно з угодою про асоціацію з ЄС Україна отримала квоту на безмитне постачання яєчних продуктів та альбумінів (прості білки, які входять до складу яєць) на рівні 1500 тонн/рік виражених у яйцях в шкаралупі з поступовим збільшенням протягом 5 років до 3000 тонн/рік виражених у яйцях в шкаралупі + 3000 тонн/рік у чистій вазі.

У 2014 р. в країни-члени ЄС було експортовано з України 2,68 т яєць птиці в шкаралупі (свіжі, консервовані або варені), що менше ніж у 2013 р. на 20,2%. Основними експортерами є Кіпр, Великобританія, Греція і Німеччина. Продукти переробки яєць за останній рік Україна експортувала лише в Данію. Протягом 2010-2014 рр. кожного року в країни-члени ЄС експортувалося лише 0,01% загального експорту яєць птиці в шкаралупі з України. Більше всього яєць вітчизняні виробники експортують в країни, які не входять до складу країн-членів ЄС [5].

В Україні з року в рік попит на харчові яйця зростає. У 2013 р. фонд споживання яєць населенням України становив 14,1 млрд штук, середньостатистичний українець спожив 309 яєць. При цьому в економічно розвинених європейських країнах ця цифра становить 320–350 яєць.

В Україні, як і багатьох країнах світу, яйця є одним з основних продуктів харчування населення, що характеризується як фізичною, так і ціною доступністю.

Слід відзначити, що ринку яєць властиві коливання цін, які залежать від якості яєць, регіону реалізації, сезонністю споживання з урахуванням святкових днів. Значне коливання цін в торговельній мережі та на місцевих ринках в розрізі областей України є свідченням недоліків логістики і відмінності у рівнях доходів населення по областях.

Оптово-відпускна ціна на яйця курячі станом на кінець 2014 р. проти 2013 р. збільшилася на 43%, і в середньому по Україні досягла рівня 11,16 грн/дес. [1, с. 221-228].

Роздрібна ціна на яйця в кінці 2014 р. проти 2013 р. збільшилася на 43,7-46,4% і в середньому по Україні досягла: на яйця I категорії – 13,88 грн/10 шт.; яйця II категорії – 11,52 грн/10 шт. Протягом першого півріччя 2015 р. відбуваються цінові коливання: із січня до квітня роздрібна ціна традиційно зростала у зв'язку з подорожчанням зерна (яке виросло в ціні через дороге пальне), новорічними і великодніми святами (які забезпечують високий попит на яйця) і сезонний фактор (у квітні кури ще погано несуться), а в кінці квітня стала зменшуватися з приходом на ринку продукції приватних господарств і досягла рівня 12,21-14,7 грн за десяток.

Висновки. Забезпечення продовольчої безпеки населення – це одне з найголовніших завдань держави. Сучасному продовольчому ринку притаманні нестабільність і непередбачуваність, що є результатом впливу світових інтеграційних і глобалізаційних процесів. Розвиток яєчного напрямку птахівництва є виходом із цієї складної ситуації, тому що яйця є важливим продуктом, необхідним для забезпечення високої якості життя людей.

Цінова політика в яєчному птахівництві має базуватися на поєднанні вільного ціноутворення з механізмом державного регулювання, бути спрямована на забезпечення прибутковості виробництва яєць, підтримання стабільності цінової ситуації та прозорості економічних відносин на ринку, запобігання недобросовісної конкуренції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 2014/15 маркетинговий рік / [О.М. Шпичак, О.В. Боднар, Є.В. Гаваза та ін.]; за ред. О.М. Шпичака. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. – Вип. 21. – С. 192-228.
2. Союз птахівників України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poultryukraine.com>.
3. Luse, Rachael. The effects of free-range poultry / Luse Rachael//Countryside & Small Stock Journal. – Sep/Oct 2012. – Vol. 96, Issue 5. – P. 68-70.
4. Bonney, Joseph. China shuts door on US poultry, eggs / Bonney Joseph // Journal of Commerce (15307557). – 1/15/2015. – Vol. 16, Issue 2. – P. 40.
5. Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO)– Available online: <http://www.fao.org>.

REFERENCES

1. Potochna kon'junktura i prognoz rynkiv sil'skogospodars'koi' produkcii' ta prodovol'stva v Ukraini na 2014/15 marketyngovyy rik / [O.M. Shpychak, O.V. Bodnar, Je.V. Gavaza ta in.]; za red. O.M. Shpychaka. – K.: NNC «IAE», 2014. – Vyp. 21. – S. 192-228.
2. Sojuz ptahivnykiv Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.poultryukraine.com>.
3. Luse, Rachael. The effects of free-range poultry / Luse Rachael//Countryside & Small Stock Journal. – Sep/Oct 2012. – Vol. 96, Issue 5. – P. 68-70.
4. Bonney, Joseph. China shuts door on US poultry, eggs / Bonney Joseph // Journal of Commerce (15307557). – 1/15/2015. – Vol. 16, Issue 2. – P. 40.
5. Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO)– Available online: <http://www.fao.org>.

Украинский рынок яиц птицы и его место в мире

С.А. Пашко

Исследован экономический механизм функционирования рынка яиц в Украине и странах мира. Проанализировано современное состояние субъектов различных форм хозяйствования на рынке яиц в Украине; установлена динамика изменений спроса и предложения яиц на отечественном рынке в зависимости от покупательной способности населения; осуществлена оценка уровня потребления и ценовой ситуации; проанализирована экспортно-импортная ситуация на рынке яиц и продуктов их переработки в Украине и странах мира. Обоснованы направления совершенствования экономического механизма функционирования рынка яиц; сформулированы причины, обусловившие колебания в производстве и обеспечении потребности населения Украины в куриных яйцах.

Ключевые слова: рынок яиц, переработка яиц, производство, потребление, экспорт, импорт, ценовая ситуация.

Надійшла 13.05.2015 р.